

3. Munsymptom och välbefinnande

Fråga om patientens munsymptom samt handled och hjälp hen vid behov i vården av dem, eftersom

- **munsymptom hos patienter inom palliativ vård och vård i livets slutskede kan belasta både patienterna och deras närstående. (C)**

Utgående från beskrivningar från närstående till patienter inom palliativ vård upplevde både patienterna och de närstående som vårdade dem munsymptomen som belastande.

I en kvalitativ studie¹ granskades munsymptom, munvård och känslomässiga upplevelser hos patienter inom palliativ vård, såsom de beskrivs av närstående. Materialet samlades in från bloggar och discussionsforum (n = 16) i USA, Kanada och Storbritannien. Materialet analyserades med hjälp av en temaanalys.

Studiens kvalitet: God (JBI 7/10)

Evidensstyrka: 3

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

- **problem med munhälsan uppenbarligen försämrar det fysiska och psykiska välbefinnandet hos patienter inom palliativ vård och vård i livets slutskede. (B)**

Patienter inom palliativ vård beskrev att problemen med munhälsan i stor utsträckning påverkade det fysiska (kontinuerliga symptom, sömnlöshet) och psykiska (frustration, irritation) välbefinnandet. Patienterna upplevde att problemen med munhälsan påverkade flera områden i livet. Patienternas matvanor påverkades av minskad aptit, viktminskning och svårigheter att svälja samt det att förmågan att njuta av maten försvann. Dessutom försvårade muntorrhet tidvis förmågan att tala och symptomen i munområdet orsakade en outhärdlig känsla.

I en australiensisk kvalitativ, deskriptiv studie² granskades erfarenheter hos patienter inom palliativ vård om problem i munområdet och deras effekt på patienternas dagliga liv. Materialet samlades in genom halvstrukturerade intervjuer med patienter (n = 14) vid en palliativ enhet och analyserades med temaanalys.

Studiens kvalitet: God (JBI 8/10)

Evidensstyrka: 3

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

Utvärderingen av munhälsan hade en koppling till lindringen av symptomen under den sista levnadsveckan vad gäller smärta ($p < 0,001$), illamående ($p < 0,001$), ångest ($p < 0,001$) och andnöd ($p < 0,001$).

I en svensk retrospektiv tvärsnittsstudie³ granskades symptom hos äldre boende på vårdhem (n = 22 855) som befann sig i livets slutskede samt behandlingen av dessa symptom, och man strävade efter att

identifiera faktorer som hade en koppling till lindringen av smärtor, illamående, ångest och andnöd. Materialet samlades in från Swedich Register of Palliative Care -registret, i vilket man samlar nationella data om alla dödsfall och vården under den sista veckan före dödsfallet.

Studiens kvalitet: Hög (JBI 7/7)

Evidensstyrka: 4b

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

➤ **problem med munhälsan kan påverka det sociala välbefinnandet hos en patient inom palliativ vård och vård i livets slutskede. (C)**

Patienter inom palliativ vård och vård i livets slutskede beskrev att problem med munhälsan påverkade det sociala välbefinnandet, till exempel genom att det orsakade problem med interaktion och kommunikation samt i sociala situationer, såsom undvikande av gemensamma måltider.

I en australiensisk kvalitativ, deskriptiv studie² granskades erfarenheter hos patienter inom palliativ vård om problem i munområdet och deras effekt på patienternas dagliga liv. Materialet samlades in genom halvstrukturerade intervjuer med patienter (n = 14) vid en palliativ enhet och analyserades med temaanalys.

Studiens kvalitet: God (JBI 8/10)

Evidensstyrka: 3

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

Det smärttillstånd i mun- och ansiktsområdet som patienter med långt framskriden cancer inom vård i livets slutskede upplevde hade en koppling till patientens sociala funktioner ($p < 0,001$).

I en observerande tvärsnittsstudie⁴ granskades symptom i munområdet hos patienter med långt framskriden cancer, som fick palliativ vård och hade en förväntad levnadstid på 2,5–3 veckor, samt symptomens koppling till patientens sociala funktioner. Studien bestod av ett självutvärderingsformulär (The Oral Problems Scale) samt en standardiserad klinisk undersökning.

Studiens kvalitet: God (JBI 6/8)

Evidensstyrka: 4b

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

➤ **problem med munhälsan uppenbarligen är kopplade till funktionsförmågan hos patienter inom palliativ vård och vård i livets slutskede. (B)**

De symptom i munområdet, problem med muntorrhet ($p < 0,001$), smakförändringar ($p < 0,042$) och smärttillstånd i munnen och ansiktet ($p < 0,001$) som patienter med långt framskriden cancer inom vård i livets slutskede upplevde, hade en koppling till patientens funktionsförmåga. Å andra sidan hade endast smärtor i munområdet och ansiktet en koppling till sociala funktioner ($p < 0,001$). Nedsatt spottkörtelfunktion konstaterades ha en koppling till funktionsförmåga ($p < 0,001$) och sociala funktioner ($p < 0,028$).

I en amerikansk observerande tvärsnittsstudie⁴ granskades symptom i munområdet hos patienter med långt framskriden cancer, som fick palliativ vård och hade en förväntad levnadstid på 2,5–3 veckor, samt symptomens koppling till patientens funktionsförmåga. Studien bestod av ett självutvärderingsformulär (The Oral Problems Scale) samt en standardiserad klinisk undersökning.

Studiens kvalitet: God (JBI 6/8)

Evidensstyrka: 4b

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

Patienter inom palliativ vård upplevde att muntorrheten påverkade förmågan att äta (61,2 %), tala (75,6 %), smaksinnet (59,7 %) och förmågan att svälja (15 %), varför patienterna förändrade matens konsistens och minskade även mängden mat och dryck som intogs.

I en brittisk tvärsnittsstudie⁵ granskades användningen av olika mätare i självutvärderingen av muntorrhet bland patienter (n = 135) inom palliativ vård. Mätarna och frågorna sammanställdes i ett frågeformulär, som forskarna fyllde i tillsammans med patienten. I utvärderingen använder en numerisk (NRS 0–10) och en verbal skala (VRS ingen alls, en aning, måttlig, svår). Dessutom ombads patienterna på NRS-skalan utvärdera hur mycket muntorrheten störde tal, förmågan att äta och smaksinnet. Patienterna tillfrågades även genom öppna frågor vilka metoder de själva använde för att fukta munnen, vilka andra orosmoment gällande muntorrhet de hade samt vilket alternativ i formuläret bäst beskrev muntorrheten.

Studiens kvalitet: God (JBI 6/8)

Evidensstyrka: 4b

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

Vårdpersonal som arbetar inom palliativ vård identifierade patienternas problem med munhälsan och lyfte fram deras koppling till patienternas livskvalitet, intag av mat och dryck, kommunikation och sociala isolering.

I en australiensisk kvalitativ studie⁶ beskrev vårdpersonal, som genomför palliativt vårdarbete på avdelningar (n = 10) och i hemvård (n = 8) utmaningarna med att utveckla och implementera modellen för munvård för patienterna och rekommendationerna som ska beaktas i det. Materialet analyserades med hjälp av en temaanalys.

Studiens kvalitet: God (JBI 7/10)

Evidensstyrka: 3

Tillämpbarhet på den finländska befolkningen: God

Källor:

1. Delgado MB, Burns L, Quinn C, Moles DR, Kay EJ. 2018. Oral care of palliative care patients - carers' and relatives' experiences. A qualitative study. British Dental Journal 224(11), 881–886. (på engelska)

2. Rohr Y, Adams J, Young L. 2010. Oral discomfort in palliative care: results of an exploratory study of the experiences of terminally ill patients. *International Journal of Palliative Nursing* 16(9), 439–444. (på engelska)
3. Andersson S, Årestedt K, Lindqvist O, Fürst C-J, Brännströmm M. 2018. Factors associated with symptom relief in end-of-life care in residential care homes: A national register-based study. *Journal of Pain and Symptom Management* 55(5), 1304–1312. (på engelska)
4. Fischer DJ, Epstein JB, Yao Y, Wilkie DJ. 2014. Oral health conditions affect functional and social activities of terminally ill cancer patients. *Supportive Care in Cancer* 22(3), 803–810. (på engelska)
5. Fleming M, Craigs CL, Bennett MI. 2020. Palliative care assessment of dry mouth: what matters most to patients with advanced disease? *Supportive Care in Cancer* 28(3), 1121–1129. (på engelska)
6. Kong AC, George A, Villarosa AR, Agar M, Harlum J, Wiltshire J, Srinivas R, Parker D. 2020. Perceptions of nurses towards oral health in palliative care: A qualitative study. *Collegian* 27(5), 499–505. (på engelska)